

רשק
שיעורית
תורה

היכלי תורה

יום וערש"ק בהוקתי כו אייר תשע"ב ♦ דף היומי בבלי: תמיד לג ירושלמי: מועד קטן ה

נושאי הדף בעלון

- הליכה לימין רבו ועמידה לימין אביו החזן.....תמיד לג
- אָבֵל בהקפת הבימה
- בהושענות.....מידות לד
- סדר נענועי הלולב באיטר....מידות לה
- גובה המחיצה בעזרת נשים.....מידות לו
- כתיבת סת"ם בקנה של ברזל וחידושי תורה בעט מתכת.....מידות לז
- הגבהת בית הכנסת על ידי נעיצת יתד בגגו.....נידה ב
- מקוה מחלקי כלי שחוברו לקרקע בדרך בנין.....נדה ג
- כפתור ופרח.....עמוד 5

ואכלתם ולא תשבנו..

ברש"י: זהו מארה בתוך המעים בלחם.

אמר בגמרא (ברכות כ:): באמת אמרו בן מברך לאביו (ברכת המזון לאביו אם אין אביו יודע לברך. רש"י), ועבד מברך לרבו, ואשה מברכת לבעלה, אבל אמרו חכמים תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכים לו. וצריך להבין, מדוע קללו אותו, וכי מפני שעם הארץ הוא ואינו יודע לברך בעצמו, ראוי הוא לקללה.

ונראה שלא נתכוונו כלל לקללו, אלא שעם הארץ זה שאינו יודע לברך, וזקוק הוא לבנו או לאשתו שיוציאוהו בברכתם, עדיין אין הוא מובטח כי אכן יצא בברכתם ידי חובתו. כי הלא אמרו שם בגמרא שברייתא זו עוסקת בקטן שהגיע לחינוך, שאין חיובו בברכת המזון רק מדרבנן, ויכול הוא להוציא את אביו אם אכל האב רק שיעור כזית שהוא מחוייב בברכת המזון מדרבנן, ויבא הבן הקטן החייב בברכת המזון מדרבנן, ויוציא את האב החייב גם הוא בסעודה דלה זו רק מדרבנן. אולם אם תשרה הברכה במאכלו של האב, ויתברך המזון במעיו ויבא לידי שביעה בפת בשיעור כזית זה שאכל, הרי כבר נתחייב בברכת המזון מדאורייתא, ואינו יוצא בברכתו של בנו.

לטובתו נתכוונו חכמים כאשר אררו את מאכלו שתשרה בו מארה, היינו שלא יתברך עד כדי שישבע האוכלו ממנו, שלא יבא לידי חיוב ברכת המזון דאורייתא, ואז לא יהיה לו מי שיוציאו.

פנים יפות

הליכה לימין רבו ועמידה לימין אביו החזן

במשנה, בזמן שכהן גדול רוצה להקטיר, היה עולה בכבש והסגן בימינו, הגיע למחצית הכבש, אחז הסגן בימינו והעלהו. והקשה בישרש יעקב (אבולעפיה, עירובין ס"ה) ממה שאמרו (עירובין נד:), תנו רבנן, כיצד סדר משנה, משה למד מפי הגבורה, נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו. נסתלק אהרן וישב לשמאל משה. נכנסו בניו ושנה להן משה פירקו, נסתלקו בניו, אלעזר ישב לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן. ופירש רש"י (שם ד"ה ישב) הטעם שישב אהרן לשמאל משה ולא לימינו, לפי שהמהלך לימין רבו הרי זה בור (יומא לו.), וכל שכן יושב, בזמן שאין שני לישב בשמאל. ומבואר בדברי רש"י, שאם יש תלמיד אחד ההולך או יושב לשמאל רבו, אין גנאי במה שתלמיד אחר הולך או יושב לימינו, ולכאורה קשה על זה מגמרא מפורשת (יומא שם) שהקשו משלשה שהיו מהלכים בדרך, ותירצו שמדובר במצד דהיינו כשמהלך קצת אחורי רבו. הרי שגם בשלשה אסור ללכת בימין רבו אם לא כשמצדד, ומוכרחים לומר שכוונת רש"י שגם במצדד לא התירו אלא כשיש שני ההולך משמאל, אבל אם אין מי שילך או ישב בשמאל גנאי הוא לילך או לישב לימין רבו אפילו במצדד. ואם כן קשה למה הלך הסגן לימין כהן גדול, ואי אפשר לומר שהלך במצדד שהרי לא הלך אחר לשמאלו, ודעת רש"י שבאופן זה גנאי הוא ללכת לימין רבו אפילו במצדד, והוא הדין לימין כהן גדול שצריך לכבדו. וצ"ע.

ותירץ בברכי יוסף (יו"ד ס"י רמב ס"ק מג), שבסוגייתנו הלך הסגן לימינו משום כבודו של כהן גדול, כמבואר בהמשך המשנה שבמחצית הכבש אחז הסגן בימינו והעלהו, ולכן היה עולה בימינו, כדי שיהיה מוכן לאוחזו בימינו, וכל שהוא משום כבוד הכהן גדול אין בו חשש.

והנה כתב בשו"ע (או"ח ס"י תריס"ד), שביום הכפורים צריך להעמיד אחד לימין שליח ציבור ואחד לשמאלו [וכתב במשנה ברורה (ס"ק יב) שהוא כדרך שמצאנו אצל משה רבינו ע"ה שאהרן וחזר תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד, ועכשיו המנהג שעומדים אצל החזן רק עד אחר ברכו שבתחילת תפילת ערבית]. ובשו"ת מעשה אברהם (אשכנזי, יו"ד ס"י מו) נשאל, אם מותר לבן להיות 'ציניף' לעמוד לימין אביו הש"ץ, ואם מותר לתלמיד לעמוד לימין רבו, או שמא יש לחשוש בזה משום הדין הנזכר שהמהלך לימין רבו הרי הוא בור, ופסק כן הרמב"ם (תלמוד תורה פ"ו ה"ה), ששלשה שהיו הולכין בדרך, הרב באמצע גדול מימינו וקטן משמאלו.

וצידד המעשה אברהם להתיר על פי דברי הברכי יוסף הנזכרים, שכל שעושה לכבוד רבו אין איסור לעמוד לימינו, ואם כן אפשר להתיר לבן לעמוד לימין אביו הש"ץ ולתלמיד לעמוד לימין רבו, כיון שכבוד הוא להם שעומדים מימינם, כי לא נמצא אדם חשוב כמותם בכל הקהל. אך להלכה לא סמך על דברי הברכי יוסף, והקשה עליו שבגמרא נאמר בסתם שהמהלך לימין רבו הרי הוא בור, ולא חילקו בין מי שעושה כן לכבודו של רבו למי שעושה כן שלא לשם כבוד. ועל כן מסיק, שיעמידו את הבן והתלמיד לימין הש"ץ רק ברשותו, וכשמוחל על כבודו בודאי אין איסור.

וביישוב סוגייתנו כתב במעשה אברהם, שצריך לומר על פי המבואר ביומא (שם) שאם התלמיד מצדד עצמו לצד ואין הולך בשוה ממש לרבו אלא מכסה מקצת צד רבו אין איסור, וצריך לומר שבאופן זה היה הסגן הולך לימין הכהן הגדול [אך בישרש יעקב דחה תירוץ זה, וכמבואר לעיל].

אבל בהקפת הבימה בהושענות

כתב בשו"ע (או"ח ס"י תרס"א), שבימי חג הסוכות נוהגים להעלות ספר תורה על הבימה ולהקיפה פעם אחת בכל יום, ובשביעי מקיפים אותה שבעה פעמים, זכר למקדש שהיו מקיפים את המזבח. וכתב הכלבו (ס"י קיד), שמנהג נרבונה הוא שמי שאירע לו אבל בחג, אינו מקיף. וכתב הרמ"א (שם ס"י תרס"ב) שכן נהגו, וכן אבל כל י"ב חדש על אביו ואמו אינו מקיף. ובבית יוסף (שם ד"ה כתב רש"י) כתב על הכלבו שדברי תימה הם, ולמה יפסידו האבלים את ההקפה, וכתב שכן נהגו במקומו להקיף אפילו האבל עצמו. ובטעם הכלבו ומנהג אשכנז כתב בבואר הגר"א (שם, הו"ד במשנה ברורה סק"ט), שהוא משום שנאמר (ויקרא כג מ) 'ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים', והוא בשעת ההקפה, ואין ראוי שהאבל ישמח בשמחה זו.

ובשו"ת דברי מלכיאל (ח"ב ס"י צא) תמה על סברת הגר"א שאין ראוי שהאבל יעסוק במצוה שעניינה הוא שמחה, שהרי לא מצאנו בשום מקום שיאסר לאבל לעסוק במצוות שיש בהן שמחה. והכי נאמר שאבל יהיה פטור מאכילת בשר ושתיית יין ביום טוב, שחיובה הוא משום מצות שמחה ביום טוב, וזה ודאי אינו. וכתב שבדוחק היה מקום לומר, שאף על פי שהאבל מותר בשמחה של מצוה, מכל מקום כיון שלמעשה הוא אבל ועצב ואינו שמח כל כך, אין שמחת ההקפות שלו שלימה כראוי, שמצות ההקפות היא שישמחו יחד לפני ה', והאבל גורם עצבות גם לחבריו, ולכן מנעוהו מלהקיף.

אך באופן אחר כתב בטעם המנהג בזה, על פי המבואר במשנתנו (פ"ב מ"ב) שכל הנכנסים להר הבית היו נכנסים דרך ימין ומקיפים ויוצאים דרך שמאל, חוץ ממי שאירעו אבל שהוא מקיף לשמאל, ושואלים אותו 'מה לך מקיף לשמאל', והוא משיב 'שאני אבל', ואומרים לו 'השוכן בבית הזה ינחמך'.

ומבואר שהאבל היה מקיף בדרך הכניסה והיציאה להיפך משאר המקיפים, ואם בהקפת הכניסה היה מקיף להיפך, הדעת נותנת שבהקפת המזבח בחג הסוכות לא היה האבל מקיף כלל, כי אם יקיף לשמאל והשאר יקיפו לימין יהיה נראה כשתי רשויות ח"ו שכל אחד עובד לרשות אחרת בהקפה אחרת, וכעין מה שמבואר (ברכות ו:) על מי שמהפך פניו בתפילתו לצד אחר מבית הכנסת.

ורק בהר הבית היה שייך שיקיף הפוך מכולם, כיון שלא היתה ההקפה של כולם בבת אחת, וגם אינה לצורך עסק מצוה, אבל בהקפת המזבח בלולב שכולם מקיפים בבת אחת ולצורך מצוה, יהיה נראה כשתי רשויות ח"ו אם יקיף הפוך מכולם, ולכן לא היה מקיף כלל. וכיון שבבית המקדש לא היה האבל מקיף, לכן גם בזמן הזה אינו מקיף, שהרי ההקפות הם רק זכר למקדש.

ובערור השלחן (ס"ד) כתב הטעם שנוהגים שאבל אינו מקיף, מפני שבעת ההקפה אנו מבקשים רחמים, ועליו שורים דינים. אבל אם האבל הוא גדול העיר ומוכרח להקיף, יש לו להקיף גם בימי אבלו.

סדר נענועי הלולב באיטר

כתב בשו"ע (או"ח סי' תנא ס"י), שבנענועי הלולב יקיף דרך ימין, מזרח, דרום, מערב, צפון [וראה פניני הלכה יומא (נט). בדעות הלבוש והפוסקים אם דרך ימין הוא כך או להיפך, מזרח צפון מערב דרום]. וכתב המגן אברהם (ס"ק כא) בשם כתבי האר"י ז"ל, שהסדר הוא מזרח דרום צפון מעלה מטה מערב [ובכתבי האר"י שלפניו הסדר כמו שהביא בבאר היטב (סק"כ), דרום צפון מזרח מעלה מטה ומערב]. ומכל מקום לכל הסדרים דרום שהוא ימין קודם לצפון שהוא שמאל.

וכתב המגן אברהם, שנראה שאיטר ינענע גם כן כסדר הזה, וילך אחר ימין העולם ולא אחר ימינו שלו. והביא ראיה לדבר ממשנתנו, ששינינו שכל הנכנסים בהר הבית היו נכנסים דרך ימין חוץ ממי שאירעו דבר שהיה מקיף לשמאל, והיו אומרים לו 'מה לך מקיף לשמאל' והיה משיב 'מפני שאני אבל', והיו אומרים לו 'השוכן בבית זה הוא ינחמך', וקשה מה שאלה היא זו, והרי יתכן שנכנס דרך שמאל כיון שאיטר הוא. ואם תדחה שהיו שואלים אותו מספק, כיון שהיה מקיף דרך שמאל והיו מבקשים לדעת אם משום אבל עשה כך או לפי שהוא איטר, אם כן קשה שגם במקיף דרך ימין היה להם לשואלו כן מספק, שמא אבל הוא ומה שמקיף דרך ימין הוא כיון שאיטר הוא וזו שמאל שלו [כן ביאר במחצית השקל ראייתו]. ועל כרחק אין הולכים אחר ימין ושמאל שלו אלא אחר ימין ושמאל של העולם, והוא הדין לנענועי הלולב.

ובפרי מגדים (א"א שם) הקשה על ראיית המגן אברהם, שהרי יש לומר שמי שהיה מקיף דרך שמאל כיון שרואין שינוי מדרך רוב העולם, היו שואלים אותו למה הקיף בשינוי, כיון שלא היו יודעים אם איטר הוא או אבל, ולא היו רוצים לפתוח פה לשטן ולנחמו לפני שיאמר שהוא אבל, אך במקיף דרך ימין כיון שאינו משנה מדרך רוב העולם לא היו שואלים כלל, כדי שלא לפתוח כלל פה לשטן. ועל כן ביאר באופן אחר ראיית המגן אברהם, שהוכיח מסתימת לשון המשנה ששינוי כל הנכנסין נכנסין דרך ימין, והיינו בודאי ימין העזרה ולא ימינו של כל אדם, ובמקיף דרך ימין לא היו שואלים אותו כלום, וקשה איך כלל התנא כלל זה, והרי לפעמים הוא מקיף דרך ימין העזרה ואפילו שהוא מקיף כך שואלין אותו, וכגון שיודע בו מי שרואהו שהוא איטר שנמצא שהוא מקיף דרך שמאל שלו, ולכן שואל אותו 'מה לך מקיף לשמאל'. ומוכח שאף האיטר נכנס מימין העולם, והטעם כיון שהוא דבר הבא להגביר מדת החסד של כל ישראל, לכן הולכים על פי ימין של כל ישראל, והוא הדין לנענועי הלולב שאף הם מגבירים מדת החסד של כל ישראל.

ובנשאל דוד (שו"ת, או"ח סי' כט) ובבכורי יעקב (ס"ק לו) כתבו, שאין להביא ראיה ממשנתנו שלא מנה התנא איטר עם הנכנסים דרך שמאל, שאין למדים מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ, ואפשר שאף איטר יוצא מן הכלל ומקיף לשמאל כל אדם. ומכל מקום כתב בבכורי יעקב, שכיון שההקפה היא לעורר החסד העליון, צריך להיות דווקא לצד דרום שהוא ימין העולם, כמו שנאמר (תהלים פט ג) 'צפון וימין אתה בראתם', הרי שקרא הכתוב לדרום 'ימין'. והוא כעין דברי הפרי מגדים הנזכרים שאין לאיטר לשנות בדבר זה כיון שהנענועים מעוררים מדת החסד של כל ישראל.

גובה המחיצה בעזרת נשים

במשנה (פ"ב מ"ה) שינוי שעזרת הנשים שבבית המקדש חלקה היתה בראשונה, והקיפיה כצוצרה שהנשים רואות מלמעלה והאנשים מלמטן כדי שלא יהו מעורבים. ובסוכה (נא:): תנו רבנן, בראשונה היו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ והיו באים לידי קלות ראש, התקינו שיהו נשים יושבות מבחוץ ואנשים מבפנים ועדיין היו באין לידי קלות ראש, התקינו שיהו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה. והקשו בגמרא היאך עשו כן והרי נאמר על תבנית בית המקדש (דברי הימים א' כח ט) 'הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל', ואין שינוי ממתכונת הבית. ותירץ רב, שעשו כן מכח מה שנאמר לענין הספד לעתיד לבוא (זכריה יב יב) 'וספדה הארץ משפחות משפחות לבד, משפחת בית דויד לבד ונשיהם לבד משפחת בית נתן לבד ונשיהם לבד', ואם בשעת הספד שאין יצר הרע שולט בהם צריך שיהיו האנשים לבד והנשים לבד, כל שכן בשעת שמחה, ומכח כתוב זה למדו שמן התורה צריך שלא יהיו האנשים והנשים מעורבים, ואיסור זה דוחה את מה שנאמר 'הכל מיד ה' עלי השכיל'. ומכאן נלמד שגם בבית הכנסת חיוב המחיצה הוא מן התורה כדי שלא יהיו מעורבים אלו באלו, שהרי פסוק זה שממנו למדו חיוב זה אינו מדבר בבית המקדש דווקא אלא בכל מקום שהוא.

בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' לט) הסתפק, אם חיוב המחיצה הוא כדי שלא יהיו מעורבים אלו באלו, או שהוא כדי שלא יוכלו האנשים להסתכל בנשים. וכתב שממה שלא שינוי אלא שהקיפו גזוזטראות, ולא נאמר שעשו מחיצות בין הגזוזטראות שעליהן עמדו הנשים לבין מקום העזרה כדי שלא יוכלו לראותן, משמע שלא חששו להסתכלות אלא לתערובת, ובתיקון הגזוזטראות היה די שיעמדו עליהן הנשים ולא יתערבו. ולפי זה נקט באגרות משה, שאין צריך מחיצה גבוהה כשיעור גבהו של אדם, אלא די במחיצה גבוהה עשרה טפחים שהיא הפסק שלא יתערבו.

ורבים חלקו עליו ודחו דבריו, והאריך בזה בדברי יואל (או"ח סי' י), והביא (אות א) מדברי הרמב"ם (פירוש המשניות סוכה פ"ה מ"ב) ותוספות יום טוב (שם) שכתבו בפירוש שהגזוזטרא היתה כדי שלא יסתכלו האנשים בנשים, ואם כן בודאי נעשתה באופן כזה שלא יוכלו להסתכל. והביא (אות ה) כן גם מדברי הרמב"ם בפירוש משנתנו, שבתחילה היתה העזרה חלקה בלי כתלים מקיפים אותה, ואחר כך הקיפיה עמודים ועשו עליהם מסביב תאים גבוהים, ומבואר שרק בתחילה לא היו לה כתלים סביב, אבל לגזוזטרא שעשו היו כתלים. ומסיק (אות ז) שגם אם לא היה מבואר האיסור בש"ס, היה איסור נדר חל על המשנים במחיצה לפרוץ גדרן של ראשונים, ותחילת התיישבות אמעריקא לא בגדולי תורה ויראה הציבה דלתיה, ומנהגיה מנהגי בורות, ועל כל הבהאים אליה מוטל לנהוג כחומרי ומנהגי הארץ אשר יצאו משם. וכל גדולי ארץ עמודי עולם צווחו ככרוכיא בחומר איסור הנהגת שינויים בבית הכנסת כי נורא הוא, וגם השינוי במחיצת עזרת נשים בא בתוכם.

ובשו"ת חתם סופר (ח"ה השמטות סי' קצ) כתב, שאנו מאמינים שכל תפילה או שבח והודאה שמתערב במחשבה ההיא שום הרהור, לא תעלה במעלות לפני השי"ת ולא תקובל לפניו, ומפני זה אנו מפרישים הנשים מן האנשים בבית הכנסת בפני עצמן כדי שלא יבואו לידי הרהור בשעת תפילה ותהיה התפילה נדחית ר"ל, ומטעם זה גם עשו הגזוזטראות בבית המקדש, שכל מקום שצריך להיות ליבו לשמים צריך הבדלה כדי שלא לבוא לידי הרהור.

כתיבת סת"ם בקנה של ברזל וחידושי תורה בעט מתכת

כתב הרמ"א (יו"ד סי' רע"א ס"ז) בשם יש אומרים (מרדכי גיטין פ"א רמז שכז) שיש לכתוב ספר תורה בקולמוס של קנה ולא בנוצה. וכתב הט"ז (סק"ח) שאינו יודע טעם לדבר, ואולי הוא כמו שמצינו בסדר גטין של מהר"י מרגליות, שכתב שאין לכתוב בקנה של ברזל שהוא כמו חקיקה, ואפשר שכן הוא גם בשל נוצה שהיא דקה, והביא שכן כתוב הטעם בלבוש (ס"ז), שנוצה אינה כותבת אלא חורצת וחוקקת ואנו צריכים כתיבה, אך הלבוש כתב שאין נוהגין כן.

וכתב בבני יונה (הארוך סי' רע"א דף י"ד), שעתה נוהגין הסופרים לכתוב בקנה של ברזל, וביאר הטעם, שלא היה אפשר לכתוב במדינות אשכנז בקנה לפי שהקנים המצויים שם אינם חזקים, ואם עושים מהם קולמוסים הם נשברים מהר ובכל שורה שכותבים צריכים לחזור ולתקנם, ועל ידי זה יהיה הכתב שונה משורה לשורה כיון שבכל פעם שמתקנים את הקולמוס משתנה קצת הכתב.

וכתב שודאי בשל ברזל אין חשש חקיקה [עיי"ש הביאור בזה], ומה שהביא הט"ז שגזרו בגיטין אין מוזכרת גזירה זו בגמרא, ואם החמירו בגיטין לא מצאנו זאת הגזירה בס"ת, ולכן לעשות כתב שוה יותר עדיף מחששות רחוקות כאלו. וסיים שאין למחות ביד הסופרים, והוא עצמו כתב ס"ת בקולמוס של ברזל.

ובערוך השולחן (שם סל"ח) כתב, שכבר מבואר כן בתענית (כ): שזכה הקנה שיטלו ממנה קולמוס לכתוב בו ספר תורה תפילין ומזוזות, ומלשון זה עצמו מוכח שאין זה חובה אלא שכך נהגו. ועתה לא נהגו לכתוב בקנה מפני שאין אנו יכולים לכתוב בקנה, וכותבים בנוצות עופות טהורים שטובים מאד לכתובה, ומכל מקום אין כדאי לכתוב בנוצת ברזל מחמת שני טעמים, האחד שהברזל נוקב את הקלף, ועוד שהתורה מארכת ימים והברזל מקצר, ואינו ראוי שיונף המקצר על המאריך, וכמבואר במשנתנו לענין הנפת ברזל על המזבח. וכתב שאף בחידושי תורה נכון שלא לכתוב בקנה ברזל מטעם זה.

ובשו"ת שבט הלוי (ח"ב סי' קלו) הביא, שבקסת הסופר (סי' ג"ס"ו) כתב שכותבין בנוצה ואפילו בקולמוס של ברזל. ובהגהות החתם סופר לספר קסת הסופר כתב, יראה שלכתחילה עכ"פ יקח נוצה שהוא מותר בפ"ך ממש.

וסיים בשבט הלוי, שכהיום שיש עטים של זהב יש להקל לכתוב בהם ס"ת בב' תנאים: א. שקשה לו הכתיבה בנוצה. ב. שהכתיבה בעט זהב תהיה מהודרת יותר.

וטעמו הוא משום שרואים אנו שעטים אלו אינם מנקבים את הקלף, ואם כן אין שייך בהם החשש שכתבו האחרונים לניקוב הקלף בברזל, והטעם שכתב בערוך השולחן שהברזל נברא לקצר ימים ואינו בדין שיונף המקצר על המאריך, אינו שייך אלא בברזל ולא בכסף וזהב, כמו שכתב הרמב"ן (שמות כ"א), ועוד שכדאי הגאון בני יונה לסמוך עליו שהוא עצמו כתב בברזל, אבל זולת זה אין לזוז מכתובה בנוצה כפי הנהוג לעולם.

הגבהת בית הכנסת על ידי נעיצת יתד בגג

במשנה (פ"ד מ"ו), ההיכל מאה על מאה על רום מאה, האוטם שש אמות וגובהו ארבעים אמה, אמה כיור ואמתים בית דלפה ואמה תקרה ואמה מעזיבה, וגובה של עליה ארבעים אמה, ואמה כיור ואמתים בית דלפה ואמה תקרה ואמה מעזיבה ושלש אמות מעקה ואמה כלה עורב. רבי יהודה אומר לא היה כלה עורב עולה מן המדה, אלא ארבע אמות היה מעקה.

והנה כתב בשו"ע (או"ח סי' קנ"ב), שאין בונים בית הכנסת אלא בגבהה של עיר, ומגביהים אותו שיהיה גבוה יותר מכל בתי העיר שמשתמשים בהם. וכתב הרמ"א (שם סי' קנ"ג) שאם בית הכנסת גבוה יותר משאר בתי העיר בקרן אחד מקרנותיו די בזה. וכתב במגן אברהם (סק"ג), שמה שיש קצת שמגביהים את בית הכנסת משאר הבתים על ידי שתוחבים קרן ברזל בקרן אחת, לא הועילו בכך כלום, וצריך להגביה את בית הכנסת משאר הבתים, בבנין, כגון גג או עליה. והביאו במשנה ברורה (סק"ח).

וכתב בנזירות שמשון (על המג"א שם), שלכאורה דברי המגן אברהם תלויים במחלוקת רבי יהודה ותנא קמא, שלדעת תנא קמא שסובר שהכלה עורב עולה ממידת גובה ההיכל, נמצא שגם מסמרות התקועים בגג ההיכל חשובים הם מגובהו, ואם כן גם לענין בית הכנסת יועיל היתד התקוע בראש גגו להחשיבו כגובה יותר משאר בתי העיר. ולדעת רבי יהודה שהכלה עורב לא היה מן המנין, מבואר שאין מונים לגובהו של היכל אלא את המעקה וכיוצא בו שהם מכלל בניינו ולא את היתדות התקועים בגגו, וצדקו דברי המגן אברהם שיתד התקוע בגג בית הכנסת אינו מועיל להחשיבו בכך כגובה יותר משאר גגות העיר. וכיון שההלכה כתנא קמא אם כן אין ההלכה כדברי המגן אברהם.

אך במשנת יוסף (בית הכנסת, סי' א אות ז) כתב, שאפשר שדווקא יתדות רבים סמוכים זה לזה נמנים לדעת תנא קמא עם גובה הבית, שהרי הכלה עורב היו בו יתדות רבים הסמוכים זה לזה. ועדיין אין ללמוד מדבריו שמועיל גם יתד יחידי התקוע בקרן אחת של בית הכנסת, ובאופן זה שבו דיבר המגן אברהם, אפשר שהכל מודים שאין מועיל יתד זה להגביה את בית הכנסת על שאר הבתים.

ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סי' נז) צידד, שאף המגן אברהם מודה שאם תוקע על הגג דבר העשוי לשם נוי, מועיל אפילו כשאינו נצרך לתשמיש [ואפשר שכלה עורב הוא בכלל זה כיון שמועיל לנוי]. ועל פי זה כתב, שאם יעשה דגל יפה או בנין כעין מגדל יועיל, ורק על עמוד ברזל שפוד פשוט כתב המגן אברהם שאינו מועיל. אך כתב, שבזמנינו יצא שכרו בהפסדו אם יעמיד דגל או כעין מגדל על בית הכנסת, כיון שזו דרך המתחדשים בעוונותינו הרבים שעושים כן כדי להתדמות להיכלות של האומות, ועל כן אין להתיר לעשות כן, ועדיף לעשות שפוד פשוט שמועיל בזה במקום הדחק וכמו שכתב בפרי מגדים (א"א שם), וזה נחשב למקום הדחק שלא להתדמות למתחדשים.

ולמעשה נהגו בכמה קהילות להגביה את בית הכנסת על ידי יתד, ושלא כדברי המגן אברהם, וכמו שכתב החות יאיר בספרו מקור חיים (על המג"א שם) שראה שכן עשו בק"ק פרנקפורט ובק"ק פולדא. ובפרי מגדים (א"א סק"ג) כתב, שאנו אי אפשר לנו להגביה בית הכנסת בבנין, ולכן די בתחיבת שפוד לסימן, ואם אפשר יגביה את הברזל או העמוד גבוה יותר מכל בתי העיר.

מקוה מחלקי כלי שחוברו לקרקע בדרך בנין

במשנה (פ"ה מ"ג) שנינו שעל גבה של לשכת בית הפרוה היה בית הטבילה לכהן גדול ביום הכפורים. ומכאן הוכיח הרשב"א (שו"ת, ח"א ס"י תת) בדין מקוה העשוי למעלה על הגג כהלכותיו, שנשאל אם הוא כשר אם לא. והשיב שאין הפרש בין המקוה הנעשה על הגג לבין הנעשה על גבי הקרקע, וכל שנעשה בבנין ואינו בכלים כשר, ואם היה כלי מאבן אחת חקוקה שחקקו ולבסוף קבעו הרי הוא פסול בכל מקום משום שהוא כלי, ואם לא נעשה מאבן אחת אלא שנעשה בית כנוס מים בבנין אבנים הרי הוא כשר. ובית הטבילה שהיה בבית המקדש בגג היה, וגם על גג בית הפרוה היה בית הטבילה לכהן גדול ביום הכפורים. וכן פסק הרמ"א (יו"ד סי' רא ס"ז) כדברי הרשב"א להלכה, שמוותר לעשות המקוה על הגג, ובלבד שלא יהיה תוך כלי או אבן אחת שחקקו ולבסוף קבעו, אבל חיבור אבנים רבים אינו חשוב כלי.

וביאר החתם סופר (שו"ת, יו"ד סי' רה), שחידושו של הרשב"א הוא בכך, שהיה מקום לומר שכשם שאם עשה כלי מאבנים רבות הרי הוא נידון ככלי ולא כקרקע והוא פסול לטבילה, וגם אם יחברו לקרקע אחרי שגמר לבנותו מאבנים רבות יהיה פסול לטבילה כדין כלי שחיברו לקרקע, אם כן גם כשחיבר את האבנים לקרקע אחת אחרי חברתה וכך בנה את מקום הטבילה, יש מקום לומר שהאבנים האחרונות גמר הכלי הן והרי זה כלי המחובר לקרקע. וחידש הרשב"א שאין אומרים כן, ואינו חשוב כבונה כלי ומחברו לקרקע אלא כבונה בקרקע עצמה.

ועל פי זה כתב בחבצלת השרון (ח"א סי' סח), שאין לפקפק בכשרות מקוואות שעושים אותם מיציקה של בעטאהן, ואין לחשוש שנעשה בתואר כלי ופסול לטבילה, כיון שדרך בנין הוא כמו במחבר אבנים רבות לבנין, שמבואר ברמ"א על פי הרשב"א שאין להם דין כלי, וכן כשיצק את המקוה מבעטאהן שהוא דרך בנין, הרי הוא נידון לענין טומאה וטהרה כבנין ולא ככלי, וכשר לטבילה.

ובשו"ת חלקת יעקב (יו"ד סי' קיח) הביא דבריו, והשיב על פי זה לאנשים הדרים בימי הקיץ בין ההרים רחוק ממקוה כשירה, ורוצים לקיים טבילת עזרא, ובמקום ההוא יש מקום רחיצה הנקרא 'סווימינג פאול', והוא כעין כלי גדול מאד הנעשית מחתיכת מתכות מחוברים ביחד כמו אמבטיה גדולה, וקודם שקבעו בקרקע לא היה עליו שם כלי מעולם והיו גולמי חתיכות מתכות, ומדביקים אותם בקרקע עם יתדות ומיני צעמענט [מלט] שאז נעשה כלי בשלימות. וכתב, שכיון שמחובר לקרקע עם צעמענט ונעשה דרך בנין, דינו כמקוה כשירה [אך כתב, שכיון שהמציאות היא שממלאים בהם מים שאובים ולא מי גשמים, הרי הם כשרים לטבילת עזרא, אך לענין מה שאנשים מדקדקים במקוואות גם כשאינו ב"ק ואינם חייבים בטבילה בכדי להוסיף טהרה, וכמבואר בספרים הקדושים, צריך מקוה כשירה דווקא ולא מקוה של מים שאובים, עיי"ש].

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

כפתור

וטומאת עם הארץ ברגל כטהרה שוינהו רבנו וכו'

בספר ויגד יעקב פירש מה שדרשו חז"ל (חגיגה ג.) על הפסוק (שיר השירים ז ב) 'מה יפו פעמך בנעלים' כמה נאים רגליהן של ישראל בשעה שעולין לרגל, רגליהן דייקא, דכמו ראשי העדה מכונים עיני העדה, כן הפחותים שבישראל מכונים רגלי העדה, והיינו כמה נאין רגליהן של ישראל, כלומר אפילו הפחותים שבישראל שהם בבחינת רגל יפין אז, כמאמר חז"ל דטומאת עם הארץ ברגל כטהרה הוי, דמחמת קדושת מקום המקדש וקדושת הרגל וקדושת הכהנים וחכמי ישראל, שהם ג' קדושות בבחינת עולם שנה נפש, כידוע מספרים הקדושים כל ג' קדושות הללו נתאחדו ברגל, על ידי זה נתעורר גם ברגליהן של ישראל כלומר הפחותי ערך קדושה וטהרה.

(ויחי יוסף, בהר)

כי קא נח נפשיה דרב א"ל לרב אסי זיל צנעיה ואי לא ציית גרייה וכו' אזל שילא אמר לדביתהו צבית לי זוודתא וכו' צביתה ליה זוודתא נח נפשיה דשילא

כתיב (ויקרא כו ג) 'אם בחקתי תלכו וכו', ירצה על דרך מה שאמרו במשנת חסידים (אבות פ"ד מ"ט) ועל כרחך אתה מת ועל כרחך אתה חי, שאין אדם מת ברצונו אם יחפוץ למות, ואמרו במסכת נדה ז"ל כי קא נח נפשיה דרב א"ל לרב אסי זיל צנעיה ואי לא ציית גרייה, הוא סבר גדייה אמר ליה, בתר דנח נפשיה דרב אמר ליה הדור בך דהדר ביה רב וכו' גדייה וכו', נח נפשיה דרב אסי, אזל שילא אמר ליה לדביתהו צבית לי זוודתא וכו' צביתה ליה זוודתא ונח נפשיה דשילא עד כאן. הרי שבערך בעלי התורה יכולין ללכת לעולם העליון כשהם חפצים ורוצים ללכת הגם שעדיין לא הגיע זמנם, ולא שלח המלך אחריהם והוא מאמר 'אם בחקתי', בסיבת חקתי שאתם עמלים בהם אתם ברשות עצמיכם, אם תרצו ללכת תלכו.

(אור החיים, בחוקתי)

ומפני מה אמרה תורה מילה לשמונה שלא יהו כולם שמחים ואביו ואמו עצבים

על פי זה צריך לומר שהכוונה היא ששבת קודש היא המעבירה את העצבות, ועל כן ביום השמיני ימול, ועל פי זה מסביר הגאון מבוטשאטש ז"ל בספרו 'תהלה לדוד' את המנהג בכל תפוצות ישראל שבלייל שבת לפני המילה מתכנסים למקום הילד ואוכלים קטניות, והרי מובא במגן אברהם (סימן קלא ס"ק יד) בשם המהרי"ל ל שיש מנהג שאין אוכלים קטניות בימים שאין אומרים תחנון, והוא מוסיף ואומר שקטניות גורמים לעצבות ח"ו, אך מאחר שהשבת היא ברכת ה' שעליה נאמר (משלי יב) 'ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה', לפיכך מדגישים באכילה זו, להורות שיש שמירה שלא ליפול לעצבות חלילה.

(אוצר אפרים, תזריע)

חומש אור החיים המבואר

מבצע מיוחד לקראת השלמת הסדרה

8 הכרכים שכבר יצאו לאור (מתוך 10), במחיר מיוחד:

348 ₪ במקום 464 ₪
(25% הנחה)

המבצע דרך המוקד בלבד

רק למי שרוכש
את כל ה-8 כרכים
שיצאו לאור.

המבצע עד
ט"ו בסיון בלבד
או עד גמר המלאי.

להגדיל תורה ולהאדירה

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66